

НОВЕ ПРОЧИТАННЯ ПАМ'ЯТОК ДАВНЬОГО ПИСЬМЕНСТВА

Тетяна Скуратко,

к.ф.н., доц. кафедри української та зарубіжної літератури і методик їх навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, tanyabidov@gmail.com

Давнє українське письменство розвивалося на тлі бурхливого історичного життя України XI–XVIII ст. За період своєї історії наша давня література пройшла перехід від синкретичного письменства до новочасного типу художньої словесної творчості. Сучасному читачеві важко збагнути художній код давніх літературних пам'яток, подолати часову прірву. Адже, як зазначав Й. Гейзінг, «з переважної більшості літературних творів того часу для нас звітрився всякий аромат і всяке зачарування». Тому нове прочитання пам'яток давнього письменства і полягає у розумінні сучасним читачем основних етапів змін художнього типу мислення упродовж восьми століть, глибокому усвідомленні коренів української нації, специфіки націотворення. Саме вдумливе прочитання пам'яток давньої української літератури дозволяє збагнути джерела багатьох літературних традицій, зрозуміти віхи історичної та художньої пам'яті українців, відчувати відгомін минулих епох, адже «ми не повинні забувати, – застерігав свого часу І. Франко, – що й перед І. Котляревським у нас було письменство і були писателі, і було духовне життя, були люди, що сяк чи так вибігали думкою поза тісний круг буденних, матеріальних інтересів, сяк чи так шукали якихось ідеалів і доріг до їх досягнення» [8, с. 93]. Думку про те, що наша нова література є набутком попередньої літературної спадщини висловлювали і М. Максимович, і М. Грушевський, і М. Возняк, і їх послідовники, адже «особлива функція літератури як духовно рушійної сили полягає у повсякчасному плеканні історичної свідомості, що вкорінена у ґрунт буття народу, оживлює пам'ять і виносить її за горизонт індивідуального досвіду. А це насамперед стосується літератури української, яка століттями пробивала шлях до повної свободи самовираження і, попри всі утиски, заборони, пригнічення, накопичувала духовний потенціал нації» [5, с. 6].

Проблема новітнього прочитання пам'яток давнього письменства, вдумливого аналізу художніх текстів XI–XVIII ст. представлена у наукових

розвідках С. Абрамовича, А. Багнюка, П. Білоуса, М. Брайчевського, Ю. Ісіченка, Б. Криси, О. Мишанича, В. Соболев, В. Сулими, В. Шевчука, В. Яременка, Б. Яценка та ін.

Актуальність нашого дослідження зумовлена потребою визначення підходів до новітнього прочитання пам'яток давнього письменства.

Нашою метою є окреслення особливостей новітнього прочитання пам'яток давньої української літератури, визначення провідних тенденцій розвитку давнього письменства. Для досягнення мети було виконано такі завдання: здійснити загальний огляд пам'яток давнього письменства в історико-культурній площині; окреслити особливості новітнього прочитання пам'яток давньої української літератури.

Великою проблемою, на наш погляд, є те, що при читанні й аналізі пам'яток давнього письменства сучасний читач «відірваний» від реалій того часу, що змальовано у творі, адже його художнє сприйняття сформоване в іншому історичному й естетичному середовищі. Тому надзвичайно важливо, щоб письменство давнини в уяві сучасного читача поставало не лише як передісторія літературного процесу, а, насамперед, як самостійне художнє явище, що знайомить нас із літературними традиціями XI–XVIII ст., незвичними формами художнього мислення, жанровою системою та специфічним набором художніх засобів, збагачує духовно. Саме тому погоджуємося із думкою О. Білоус та П. Білоуса, що «сучасному читачеві для того, щоб збагнути думку й емоцію у давньому творі, необхідно заглибитися у вітчизняну та світову історію, навчитися добувати шляхетний смисл та естетичну вишуканість у слові, яке колись було зафіксоване книжником» [1, с. 6]. Важливо, щоб при читанні текстів давнього письменства перш за все зверталася увага на його художність, закодовану в образах, стилі, а не на історичній основі, питанні авторства, з'ясуванні обставин появи твору. У цьому аспекті важливим є естетичний досвід читача, який, за спостереженнями О. Білоус та П. Білоуса, є «необхідною базою, яка уможлиблює осягнення поетики тексту, естетичний відгук на нього, незважаючи на те, що між моментом його створення і рецепцією читача – століття» [1, с. 7].

У текстах давньої української літератури відбито колорит епохи, у них віднаходимо особливості середньовічного типу мислення, а, отже, світоглядна і художня специфіка давньої літератури зумовлює особливості її сприймання і тлумачення. За спостереженнями П. Білоуса, В. Шинкарука «давнє письменство належить до середньовічного типу літератур, а це означає, що воно розвивалося за відмінними від новоєвропейських естетичних систем канонами і правилами, мало свою систему жанрів та специфічний набір художніх засобів. Відтак слід спершу ознайомитися із ключовими поняттями тогочасного літературного життя і в жодному разі не міряти давні твори мірками нової літератури» [3, с. 3].

Отже, розуміння текстів давнього письменства, сприймання їх як самостійного художнього явища вимагає вдумливого читача, який має естетичний досвід, а тому може розпізнати у давньоукраїнських текстах автохтонний колорит літературної творчості.

Література

1. Білоус П., Білоус О. Українська література XI–XVIII ст.: навч. посіб. для самостійної роботи студента. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 360 с.
2. Білоус П. Українська література XI–XVIII ст.: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2009. 424 с. (Серія «Альма-матер»)
3. Білоус П., Шинкарук В. Давня українська література: Практикум. Житомир, 2003. 164 с.
4. Демченко С., Сафонов Ю. Давня українська література (X–XVIII ст.): практикум: навч. посіб. Київ: Знання, 2013. 21 с.
5. Історія української літератури у дванадцяти томах. Т. 1. Давня література (X – перша половина XVI ст.). Київ: Наукова думка, 2014. 838 с.
6. Історія української літератури у дванадцяти томах. Т. 2. Давня література (друга половина XVI – XVIII ст.). Київ: Наукова думка, 2014. 838 с.
7. Соболев В.О. З глибини віків: Вивчення давньої української літератури в школі: Посібник для вчителя. Київ: Зодіак-Еко, 1995. 156 с.
8. Франко І. Апокрифи і легенди з українських рукописів. Львів, 1986. Т1. 348 с.
9. Шевчук В. Дорога в тисячу років. Київ: Радянський письменник, 1990. 216 с.